

Franța *versus* Germania: **povestea unei mari rivalități strategice**

La începutul secolului al XIX-lea, Franța ambițiosului Napoleon Bonaparte stârnise adversitatea Europei întregi. O vreme, a fost greu de spus unde se vor opri granițele noului imperiu francez. Cum anvergura dorințelor împăratului părea nelimitată, toate celelalte puteri europene ale epocii au lăsat deoparte inerentele disensiuni dintre ele pentru a se ocupa de „marele pitic” (după cum era *alintat* francezul-corsican de corozivii foiletoniști din presa britanică). Iar Bonaparte, o vreme, a făcut față tuturor. Numele său a devenit mai mult decât un personaj din trecutul modern al Franței – el este, de peste două secole, un autentic *icon* al istoriei europene.

Un imperiu în declin, un altul în chinurile facerii

Constrânsă spre Nord-Vest și pe Atlantic de puterea Britaniei, Franța aceluși Napoleon I părea destinată să-și reverse puterea spre centrul Europei, de pe malurile Canalului Mânecii până spre vecinele ținuturi italiene sau spre mai îndepărtatele granițe foste (și viitoare) polono-lituaniene. Undeva, departe, se afla puternicul și mereu vulnerabilul Imperiu al Țarilor („țar” fiind cuvântul pe care rușii l-au contras din „cezar”, tradiționalul sinonim imperial). De-a latul unui continent întreg, între Franța și Rusia se afla în acel moment doar Imperiul

Habsburgic – dar care, de unul singur, părea incapabil să-și apere posesiunile în fața impetuosului lider francez.

Atunci, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, Germania încă nu apăruse pe hartă. În Europa existau, desigur, germani. Doar că ei erau împărțiți în mai multe stătuțe și, aparent, nu dădeau vreun semn că, în viitorul imediat, acolo se va întâmpla ceva. Anume, unul dintre acei germani era un mare admirator al idealurilor revoluției franceze și, ulterior, a devenit un la fel de mare admirator al tânărului Napoleon Bonaparte. Numele său era Ludwig van Beethoven. Imediat după anul 1800, acest genial compozitor era convins că Bonaparte este întruparea idealurilor democratice ale europenității – și, drept urmare, s-a considerat dator să-i dedice acestuia *Simfonia a 3-a (Eroica)*, la care lucrase în primii ani ai noului veac. Doar că, la scurt timp, Napoleon Bonaparte a luat decizia de a se (auto)încorona împărat al francezilor – spre surprinderea aceluiași Beethoven care, într-un acces de dureroasă deziluzie, la aflarea veștii a început să smulgă pagini din partiturile *Eroiceii* și să le arunce, fără sens, prin camera sa de lucru.

Beethoven a fost doar unul dintre numeroșii germani dezamăgiți de mersul evenimentelor din Franța. Atât împăratul francez (mort într-un exil politic forțat) cât și genialul compozitor german (mort într-un altfel de exil, biologic) aveau să rămână în istoriile țărilor lor, la capitole diferite, iar „puntea” dintre ei rămâne și azi una dintre capodoperele muzicii simfonice a umanității.

În anul 1815, când puterile învingătoare asupra lui Napoleon Bonaparte se adunau în Congresul de la Viena, micile state germane din *confederația Rinului* erau în număr de peste 30. Ordinea post-napoleoniană stabilită la Viena statua sferile de influență a patru mari puteri (Marea Britanie, Rusia, Austria și Franța), iar după acel congres (numit „concertul națiunilor”), care avea să asigure o pace relativă pe continent pentru viitorii aproape 100 de ani, acele numeroase formațiuni germane amintite mai sus au început, treptat, varii forme de aglutinare, în primul rând economică, într-o *confederație germanică*

altfel destul de instabilă. Dintre acele state, Prusia – mai ales – a devenit cea mai dinamică (politic și militar) dintre toate. Germanii, în toate landurile, au fost atenți la ruptura europeană pe care au reprezentat-o, pe continent, revoluțiile din 1848.

Printr-o evoluție neașteptată a lucrurilor, la mijlocul secolului al XIX-lea Franța părea intrată în declin (a avut nevoie de sprijinul Angliei și al Austriei pentru a înfrânge, toate trei, Rusia în războiul Crimeii, 1853-1856). În schimb, tot atunci, parcă nebăgat în seamă, un stat german – acea Prusie amintită mai sus – dădea semne că ar dori să-i strângă la un loc pe toți germanii.

Romantism, idealuri și mult naționalism

Este interesant că romantismul european (curentul cultural-artistic ce a urmat influenței cruciale a iluminismului în structura societală a continentului) a restructurat în profunzime această lume germanică, încă în formare. Dacă iluminismul a fost victoria intelectuală a Franței și a Britaniei, romantismul avea să fie creuzetul din care avea să se nască o nouă putere, în mijlocul Europei: Germania.

Aici, în această parte până atunci slab agregată a lumii germanofone, romantismul a adus idealuri, visare, dar și o doză considerabilă de naționalism. Iar naționalismul și visarea vor conduce, paradoxal, spre sintagme frumoase din punct de vedere literar, dar care în politică, în următorul secol, vor avea un ecou tragic: „sânge și oțel”, „glasul sângelui”, „onoare sau moarte”, „datoria de sânge”, „un popor – o datorie”, „un popor – un conducător” etc. Acest romantism, așadar, printr-o paradoxală spirală a istoriei, avea să ducă spre structurarea armatei drept coloană vertebrală a identității prusace (ulterior germane), corpul ofițeresc prusac va deveni o reală castă a națiunii în (pre)facere și, peste doar câțiva ani, ministrul-prezident al Prusiei, Otto von Bismarck, va deveni modelul de succes al militarismului politic european și exponentul prin

excelență a ceea ce se va chema *realpolitik* – adică pragmatismul transpus în practică de guvernare.

Mai simplu spus: curentul cultural-politic-intelectual al romantismului a avut consecințe similare aproape peste tot. Romantismul i-a condus pe francezi, pe germani, pe italieni, pe români, pe polonezi sau maghiari ș.c. spre exact aceeași destinație: multe idealuri și multe fantasmări naționaliste. În state care abia atunci se formau în structura lor modernă, precum Italia, România ș.a., naționalismul de tip romantic va avea ecouri până în prima jumătate a secolului XX (de exemplu, în fascismul italian sau în legionarismul românesc se află o esență puternică de naționalism romantic). Particularitatea Germaniei, în schimb, este alta: pentru a se întări ea a avut nevoie de câteva războaie. Germania, așa cum o cunoaștem azi, este – probabil mai mult decât oricare alt stat european – rezultatul unei succesiuni de războaie, unele câștigate, altele pierdute. Desigur, și alții – vezi italieni, românii sau polonezii, dacă tot i-am amintit mai sus – au „profitat”, la un moment dat, de războaiele altora (italienii în 1866, românii în 1877, polonezii în 1918). Dar Germania are o poveste de o altă factură, comparabilă poate doar cu cea a Rusiei: anume, nevoia de războaie pentru a-și rezolva interese sau idealuri pentru a căror realizare, în timp de pace, ar fi cerut răstimpul a generații.

Prusia preia conducerea

La începutul anului 1864, regele danez Frederick al VII-lea muria fără moștenitori și, în criza creată pentru controlul ducatului de Schleswig, s-a ajuns la un război dintre Danemarca și Prusia – câștigat de aceasta din urmă. În anul 1866, o surpriză încă și mai mare: la începutul verii (parte din lunile iunie și iulie), Austria habsburgică și Prusia își aruncă reciproc mănua, urmează apoi un război pe care părțile îl vor numi „războiul de șapte săptămâni”, „războiul dintre frați” etc., iar

deznodământul avea să împingă istoria Europei pe o altă traiectorie: Prusia a învins categoric Austria și, din acel moment, influența habsburgică era exclusă din teritoriile germane controlate, tot mai intens, de Prusia. Sub conducerea acesteia din urmă, fosta *confederație germană* a deceniilor anterioare se va întări într-o nouă structură: o *federație germană a nordului*, din care „sudicii” austrieci erau excluși. Prusia prelua *leadership*-ul lumii germanice – dar nu încă și a celei germanofone.

În anul următor, ca o consecință a acestei crize din 1866, Austria habsburgică se va uni, printr-un compromis politic, cu regatul maghiar – și astfel va lua naștere Austro-Ungaria, ultima (și cea mai debilă dintre toate, date fiind vremurile) dintre întruchipările fostului mare Imperiu Habsburgic.

Undeva, într-o țară anume din Răsăritul Europei, acest război austro-prusac a fost urmărit cu o atenție aparte. Un domnitor pe nume Carol I, un german din familia Hohenzollern-Sigmaringen proaspăt venit în Principatele unite ale Moldovei și Țării Românești, locuia într-un conac efectiv modest (nicidecum palat) din centrul nemodernizat al Bucureștiului și, prin depeșe, presă și scrisori de familie urmărea înfrigorat mersul conflictului. Primii ani ai acestui prinț german prin teritoriile românești au fost un coșmar. În primul rând, acea Românie incipientă încă nu era independentă, dar nici nu era *de jure* parte a Imperiului Otoman (românii vor obține independența abia în 1877-1878, luptând alături de ruși împotriva Turciei în declin). Guvernele românești ale primului deceniu de domnie al lui Carol I au fost de un provizorat înduioșător – aproape după principiul *câte un guvern de fiecare semestru sau de fiecare an*; părea că acea *constituție* pe care domnitorul Carol I o adaptase pentru români (împrumutată după constituția belgiană din anii 1830) nu poate fi funcțională într-o țară mai curând fundamentată, de secole, pe tranzacționismul de tip bizantino-otoman decât pe contractele sociale, proprii lumii occidentale.

În anul 1870, domnitorul de la București dădea încă numeroase semne de slăbiciune. Ca om, Carol I avea o voință foarte puternică, o modestie cu totul admirabilă și un curaj de *explorator politic* într-un Orient latin despre care, cu toată educația sa (în stil militarist-prusac, desigur), știa prea puțin la venirea în România.

Și, tocmai atunci, un alt eveniment de pe scena franco-germană a Europei avea să schimbe traseul viitor al continentului – și, în context, și al lumii românești.

Germania s-a creat printr-un război cu Franța

În vara anului 1870, un tron vacant din Spania avea să ducă spre o umilire de proporții istorice a... Franței.

Iată povestea acestui conflict: în acel an, împăratul Napoleon al III-lea și miniștrii săi s-au opus categoric atunci când regența de la Madrid i-a propus tronul vacant prințului german Leopold de Hohenzollern-Sigmaringen. Ducele de Gramont, ministrul francez al Afacerilor Străine, i-a spus clar regelui prusac Wilhelm I că, într-o astfel de situație, Franța va reacționa. Nedorindu-și adâncirea crizei, Wilhelm I a făcut un pas înapoi, iar prințul Leopold și-a retras (pe 11 iulie acel an) opțiunea pentru tronul Spaniei.

Și aici a intervenit mâna destinului, prin persoana insistentului ambasador francez în Prusia, contele Vincent Benedetti. Ca urmare a unei instrucțiuni venite de la Paris, ambasadorul l-a abordat direct pe regele Wilhelm I pe când acesta se afla în vacanță, la o cură în stațiunea germană Ems. Era dimineața zilei de 13 iulie 1870 când cei doi au făcut o scurtă plimbare prin parcul stațiunii, timp în care Benedetti, pe un ton mai curând ultimativ, i-a cerut regelui să promită – pur și simplu – că niciodată un Hohenzollern nu va ajunge pe tronul Spaniei. Politicos, Wilhelm I a spus că nu poate promite așa ceva. Și cei doi s-au despărțit în tăcere.

Premierul Otto von Bismarck se afla în acel moment la Berlin. Informat asupra cererii franceze, Bismarck a emis în aceeași zi un